

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

CURRENT STATE OF UKRAINIAN PERSONAL INSURANCE MARKET DEVELOPMENT

УДК 368.9

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct50-41>**Куряча Н.В.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Лігерко Ю.В.

студент
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Kuriacha Natalia

Oles Honchar Dnipro National University

Liherko Yuliia

Oles Honchar Dnipro National University

У статті розглянуто сучасний стан розвитку ринку особистого страхування в Україні, зокрема розкрито зміст поняття «особисте страхування» та питання його необхідності як у сучасному суспільстві, так і на державному рівні. З'ясовано як сумарну кількість зареєстрованих страхових компаній на ринку за останні п'ять років, так і кількість компаній категорії СК «life». Досліджено особливості українського ринку особистого страхування, зокрема встановлено рівень монополізації ринку. Проаналізовано динаміку обсягу надходження валових страхових премій, обсягу надходження валових страхових витрат та рівень страхових виплат за ключовими видами послуг особистого страхування. На основі фактичних даних побудовано модель, що дала змогу визначити прогностичні значення рівня валових страхових премій на наступні періоди. Установлено основні чинники, що негативно вплинули на ключові ринкові показники. Надано рекомендації як страховим компаніям щодо підвищення якості страхових послуг, так і для держави щодо вдосконалення нагляду за страховою діяльністю на ринку особистого страхування.

Ключові слова: страховий ринок, особисте страхування, страхова компанія, страховальник, страхові послуги, страхові премії, страхові виплати, рівень страхових виплат, пандемія COVID-19, прогнозування, метод екстраполяції, метод найменших квадратів.

В статье рассмотрено современное состояние развития рынка личного стра-

хования в Украине, в частности раскрыто содержание понятия «личное страхование» и вопрос его необходимости как в современном обществе, так и на государственном уровне. Определено как суммарное количество зарегистрированных страховых компаний на рынке за последние пять лет, так и количество компаний категории СК «life». Исследованы особенности украинского рынка личного страхования, в частности установлен уровень монополизации рынка. Проанализирована динамика объема поступления страховых премий, объема поступления валовых страховых расходов и уровень страховых выплат по ключевым видам услуг личного страхования. На основе фактических данных построена модель, которая позволила определить прогнозные значения уровня валовых страховых премий на последующие периоды. Установлены основные факторы, которые негативно повлияли на ключевые рыночные показатели. Даны рекомендации как страховым компаниям по повышению качества страховых услуг, так и для государства по совершенствованию надзора за страховой деятельностью на рынке личного страхования.

Ключевые слова: страховой рынок, личное страхование, страховая компания, страхователь, страховые услуги, страховые премии, страховые выплаты, уровень страховых выплат, пандемия COVID-19, прогнозирование, метод экстраполяции, метод наименьших квадратов.

The article considers the current state of development of the personal insurance market in Ukraine and the importance of its existence. In particular, it reveals the content of the concept of "personal insurance" and its necessity for both modern society and its links and the impact on the Ukrainian economy as the experience of European countries with developed market economies shows that personal insurance is the most important element of the social system of the state as it allows the country's authorities to successfully solve various social problems. Besides the total number of registered insurance companies in the Ukrainian insurance market, the article determined the number of insurance companies, which provide personal insurance services in the country over the past five years. This article is also provided the peculiarities of the Ukrainian personal insurance market, including the level of market monopolization. At the same time, the dynamics of the volume of gross insurance premiums, the volume of gross insurance costs, and the level of insurance payments for key types of personal insurance services show that the personal insurance sector is one of the few branches that have a stable significant annual increase in volumes over the past couple of years. However, analyzed data of the main personal insurance services shows that the numbers do not meet modern requirements for the development of the economic environment. Additionally, the article identified the current issues and the major factors that negatively affected the key market indicators in the personal insurance sector, including the effect of the COVID-19 outbreak this year. Taking into account challenging market conditions, a linear model, which is based on the actual quarter market data over the past five years, was built. As a result, it helps to determine the forecast of the level of gross insurance premiums for the next two years. On a research basis, the recommendations were developed for both insurance companies and the government. While the service providers need to improve the quality of insurance services and revise their business strategies, Ukrainian authorities, in turn, should improve the supervision of insurance activities in the personal insurance market in order to protect it from unscrupulous players.

Key words: insurance market, insurance company, insured, personal insurance, insurance services, insurance premiums, insurance payments, level of insurance payments, pandemic COVID-19, forecasting, extrapolation method, least squares method.

Постановка проблеми. Вирішення соціальних проблем є одним із нагальних явищ у сучасних реаліях, оскільки саме цей сектор страхових послуг надає громадянам захист економічних інтересів, здоров'я та добробуту.

Ураховуючи нестабільну економічну та політичну ситуацію, що склалася в Україні за останні роки, забезпечення населення соціально-

економічним захистом повинно бути одним із ключових завдань державного апарату нашої країни, особливо в умовах пандемії COVID-19, що також значно вплинула на економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій
Суттєву увагу дослідженню цих питань приділили як вітчизняні, так і зарубіжні автори: В.Д. Базилевич [1], О.Д. Вовчак [2], Т.А. Говорушко [3], Л.М. Горбач

[4], Н.О. Долгошея [6], Д.І. Дема [5], В.Й. Плиса [11] та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ключових показників ринку особистого страхування в Україні за останні п'ять років, визначення головних чинників впливу на ринок та проведення розрахунку прогностичних значень і надання рекомендацій щодо подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Послуги з особистого страхування є невід'ємним атрибутом у сучасному суспільстві, оскільки вони забезпечують соціальний захист населення. До того ж вони відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни, оскільки виплати за договорами страхування дають змогу зменшити бюджетні витрати на соціальні програми. Окрім того, фінансові кошти, що мають у своєму розпорядженні страхові компанії, можна використовувати як довгострокові інвестиції в економіку держави.

Досвід європейських країн із розвинутою ринковою економікою вказує на те, що галузь особистого страхування є одним із найважливіших складників соціальної системи держави.

Більшість вітчизняних учених визначають особисте страхування як галузь страхування, у якій об'єктом страхових відносин є життя, здоров'я, працездатність та нагромадження фінансового добробуту людини, що уклала договір зі страховою компанією.

Зародження ринку особистого страхування розпочалося в Україні з моменту отриманням країною незалежності в 1991 р. Головним та невід'ємним складником цього ринку є страхові компанії, що надають послуги з особистого страхування.

Загалом за останні п'ять років на українському ринку страхування спостерігається тенденція до зменшення кількості страховиків. Головною причиною скорочення кількості компаній є процес реструктуризації. Станом на кінець 2019 р. на

українському ринку страхування було зареєстровано 233 страхові компанії, серед яких лише 10% надають послуги з особистого страхування і страхові резерви та активи яких дають їм змогу вести страхову діяльність на ринку [12]. Якщо за останній рік страховий ринок покинуло сім компаній СК «life», то порівняно з 2015 р. їх кількість скоротилася на 26 підприємств (рис. 1).

Слід також відзначити, що однією з особливостей українського страхового ринку є його монополізація. Серед головних показників оцінки страхової монополізації є показник концентрації (CR-3) та Індекс Герфіндала – Гіршмана (ННІ). Згідно з останніми даними Нацкомфінпослуг, у 2019 р. показник CR-3 становив 96,7%, а індекс ННІ – 1 517,18 [13]. Тобто це свідчить про те, що український ринок особистого страхування переповнюють неконкурентоспроможні страховики, а сам ринок олігопольний, оскільки 58% валових премій припадає на три великі компанії, тоді як 97% усіх надходжень акумулюють 10 страховиків із 23 зареєстрованих.

На жаль, послуги з особистого страхування не користуються таким високим попитом серед українців як, наприклад, у Європі. Серед головних причин можна відзначити недовіру до страхової діяльності, незадовільну якість наданих послуг, відсутність гарантій щодо одержання повної та швидкої компенсації після настання страхового випадку, низький рівень фінансової грамотності населення.

Надзвичайно важливими показниками діяльності страхового ринку є рівень страхових премій та виплат, оскільки перші є частиною національного доходу та основою подальшого обігу коштів страховика, а останні – витрати компанії та водночас показник рівня діяльності компанії для страховальника.

Виходячи з даних табл. 1, бачимо зростання обсягів валових страхових премій за розглянутий період (2015–2019 рр.). Так, страхових договорів із ключових видів особистого страхування було укладено на суму 12,9 млрд грн у 2019 р., що на 2,4 млрд більше, ніж у попередньому році, та на 7,7 млрд більше порівняно з даними за 2015 р. Слід також відзначити, що зростання показників відбулося серед усіх ключових напрямів особистого страхування: страхування медичних витрат (+40%), медичне страхування (+28%), страхування життя (+18%) та страхування нещасних випадків.

Однак слід відзначити, що рівень страхових виплат послуг особистого страхування все ще зали-

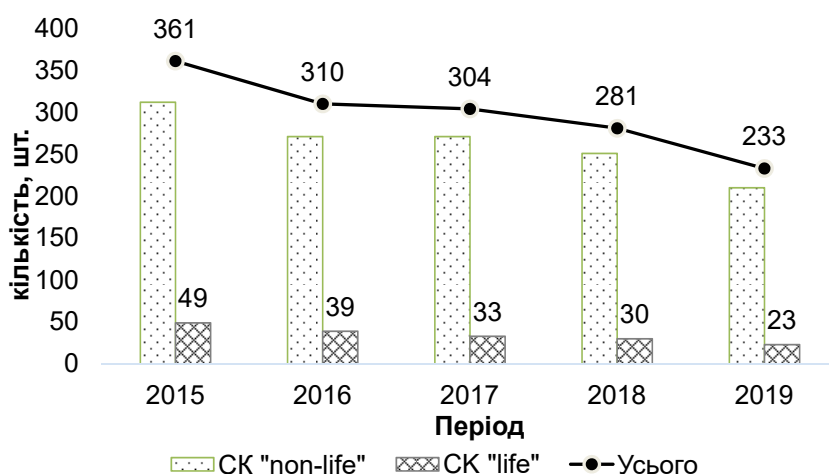

Рис. 1. Кількість страхових компаній в Україні у період 2015–2019 рр.

Джерело: складено авторами на основі [9]

Таблиця 1

Валові страхові премії за видами особистого страхування

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Темпи приросту страхових премій, %	
						2019/2018	2019/2015
Страхування життя, млн грн	2 186,60	2 756,10	2 913,70	3 906,1	4 624,0	18,4	111,5
Медичне страхування, млн грн	1 929,20	2 355,50	2 881,30	3486,7	4 470,3	28,2	131,7
Страхування медичних витрат, млн грн	490,7	727,0	891,0	1 345,90	1 885,50	40,1	284,2
Страхування нещасних випадків, млн грн	535,5	442,7	1 308,50	1 754,20	1 872,20	6,7	249,6
Усього	5 142,0	6 281,3	7 994,5	10 492,9	12 852,0	22,5	149,9

Джерело: складено авторами на основі [6]

шається на низькому рівні в Україні. Так, у 2019 р. виплати за послугами страховиків становили лише 29%, а за розглянутий період показник залишався на рівні нижчому ніж 40%. Здебільшого це скорочення витрат відбувається через «підводне каміння» у страховому полісі страхувальника, оскільки страхові компанії усіма способами намагаються скоротити рівень виплат, тобто звести рівень збитковості до мінімуму.

Хоча український ринок особистого страхування не є серед світових лідерів, проте зростання показників страхових премій указує на те, що довіра до страхових послуг серед населення нашої країни зростає, а отже, є надія на подальший розвиток страхової галузі.

Український страховий ринок подолав не одну кризу за свою історію існування, наслідком якої є стрімке скорочення кількості страховиків на ринку через фінансові проблеми. Окрім нестабільної політичної та економічної ситуації в Україні,

що склалася за останні п'ять років, пандемія COVID-19 завдала нового удару по український економіці. Так, унаслідок уведення карантинних заходів у країні ВВП у 2020 р. знизився на 6,5% [7]. Тому нагальним питанням є визначення обсягу надходжень страхових премій у 2020 та 2021 рр.

Прогнозування значень показників валових страхових премій з особистого страхування буде проведено за допомогою статистичного методу екстраполяції, або методу найменших квадратів (МНК), який є одним із методів регресійного аналізу та основним завданням якого є оцінка закономірностей, які спостерігаються на тлі випадкових коливань та визначення невідомих величин.

Лінійна функція прогнозування методом простої екстраполяції тренду має вигляд:

$$Y = a_0 + b \times t, \tag{1}$$

де a та b – параметри рівняння;
 t – період спостереження.

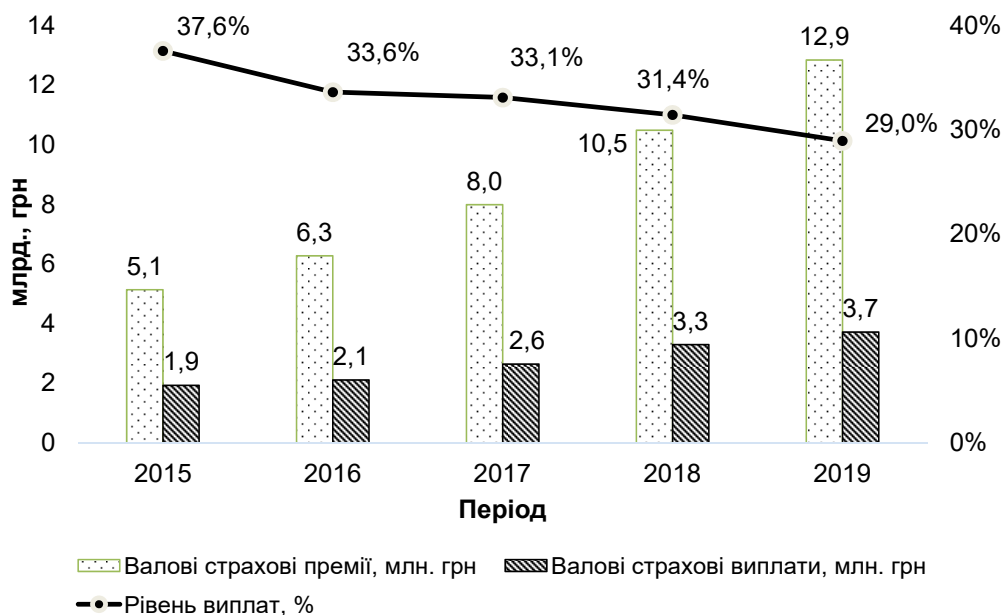

Рис. 2. Динаміка валових страхових премій та виплат за 2015–2019 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6; 9]

Рис. 3. Динаміка та прогноз валових страхових премій з особистого страхування в Україні

Таблиця 2
Вхідні дані для розрахунку прогнозних значень валових страхових премій

Період	Період спостереження	Валові страхові премії, млрд
	X	Y
I півріччя 2015	1	2,33
II півріччя 2015	2	2,81
I півріччя 2016	3	3,12
II півріччя 2016	4	3,16
I півріччя 2017	5	3,56
II півріччя 2017	6	4,43
I півріччя 2018	7	4,69
II півріччя 2018	8	5,80
I півріччя 2019	9	6,17
II півріччя 2019	10	6,68

Джерело: складено авторами на основі [9]

Перед проведенням розрахунків було знайдено коефіцієнт детермінації (R-квадрат), який дорівнює 96,3%. Тобто між факторними змінними та результативним існує високий зв'язок.

У ході проведення розрахунків було отримано таку формулу моделі:

$$Y = 2,69 + 0,29 * t \quad (1)$$

Підставивши необхідні показники замість змінної t , отримали прогнозні значення на наступні два роки.

Додатково було розраховано середню похибку прогнозу (ϵ), що становить 14%, тобто якість прогнозу добра.

Отже, прогнозні значення обсягів валових страхових премій з особистого страхування у

другому півріччі 2020 р. залишаться на низькому рівні. Головною причиною спаду слід уважати наслідки пандемії COVID-19, що негативно вплинула на економічну активність в Україні. Якщо завчасно не впровадити необхідні заходи для поліпшення показників та ситуації у секторі страхування, то показники залишаться на низькому рівні у 2021 р.

Висновки з проведеного дослідження. Українські страхові компанії, що надають послуги з особистого страхування, повинні й надалі поліпшувати якість надання послуг та робити все можливе задля поширення якомога більше інформації щодо своєї діяльності серед населення. Окрім того, у період пандемії коронавірусу багатьом страховикам необхідно збільшувати інвестування в онлайн-сервіси, оскільки саме зараз попит на такі послуги зростає. Швидке впровадження якісного та доступного страхового полісу з покриття витрат на лікування COVID-19 може допомогти страховикам компенсувати втрати, що були завдані карантинними заходами, оскільки попит на таку послугу може значно зрости у цей період, особливо серед тих, хто їздить за кордон.

Щодо держави, то українська влада повинна продовжувати вдосконалювати ринок особистого страхування України, а саме: анулювати ліцензії у недобросовісних страховиків, удосконалити законодавчу базу страхового ринку, усунути страхову монополію, надати необхідні умови для діяльності іноземних страхових компаній в Україні, інтегрувати ринок страхових послуг на міжнародну арену, підвищити страхову культуру населення тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В.Д. Страхова справа : підручник. Київ : Знання, 2003. 250 с.
2. Вовчак О.Д. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України : підручник. Київ : Знання, 2011. 391 с.
3. Говорушко Т.А. Страхові послуги : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 376 с.
4. Горбач Л.М. Страхова справа : підручник. Київ : Кондор, 2003. 252 с.
5. Дема Д.І. Страхові послуги : підручник. Київ : Алерта, 2013. 524 с.
6. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 318 с.
7. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96%DD1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2020).
8. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4 (дата звернення: 15.12.2020).
9. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: www.nfp.gov.ua. (дата звернення: 17.12.2020).
10. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2020).
11. Плиса В.Й. Страхування : підручник. Київ : Каравела, 2005. 391 с.
12. Форіншурер. Статистика страхового ринку. URL: <https://forinsurer.com/> (дата звернення: 15.12.2020).
13. Шмойлова Р.А. Теория статистики : учебник. Москва : Финансы и статистика, 2001. 560 с.

REFERENCES:

1. Bazylevych V.D. (2003) Strakhova sprava [Insurance business]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
2. Vovchak O.D. (2011) Stan ta perspektyvy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy [State and prospects of development of the insurance market of Ukraine]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)
3. Hovorushko T.A. (2011) Strakhovi posluhy [Insurance services]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
4. Horbach L.M. (2003) Strakhova sprava [Insurance business]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
5. Dema D.I. (2013) Strakhovi posluhy [Insurance services]. Kyiv: Alerta. (in Ukrainian)
6. Dolhosheia N.O. (2010) Strakhuvannia v zapytanniakh ta vidpovidiakh [Insurance in questions and answers]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
7. Zakon Ukrainy «Pro strakhuvannia» vid 07.03.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/9D0%BD1%80#Text> (accessed 15 December 2020).
8. Maibutnie rehuliuвання rynku strakhuvannia v Ukraini. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4 (accessed 15 December 2020).
9. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. Available at: www.nfp.gov.ua (accessed 17 December 2020).
10. Natsionalnyi bank Ukrainy. Available at: https://bank.gov.ua (accessed 18 December 2020).
11. Plysa V.Y. (2005) Strakhuvannia [Insurance]. Kyiv: Karavela. (in Ukrainian)
12. Forinsurer. Statystyka strakhovoho rynku. Available at: <https://forinsurer.com/> (accessed 15 December 2020).
13. Shmoylova R.A. (2001) Teoryya statystyky [Statistics theory]. Moscow: Fynansy y statystyka. (in Russian)